

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mikis Theodorakis a jeho klavírní dílo

Mikis Theodorakis and his piano work

Paraskevi Antoniou

Vedoucí práce: doc. MgA. Libuše Tichá, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Hudební výchova – Hra na nástroj

2020

Odevzdáním této diplomové práce na téma Mikis Theodorakis a jeho klavírní dílo potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 04. května. 2020

Paraskevi Antoniou

Srdečně děkuji doc.MgA. Libuši Tiché, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, za pochopení, zejména za neocenitelné vzhledy do hudby a její interpretace.

ABSTRAKT

Záměrem této bakalářské práce je proniknout hlouběji do Theodorakisova života a hudby komponované pro klavír. Pro analýzu jeho kompozičního stylu a zákonitostí interpretace jeho skladeb jsem si zvolila Zorbův tanec, který jsem hrála. Ten jsem analyzovala z hlediska formálního a současně jsem se zamýšlela nad aspekty jeho interpretace. Tyto formální a interpretační rozborů jsem vložila do souvislosti s životem a dílem Mikise Theodorakise.

KLÍČOVÁ SLOVA

Theodorakis, klavírní dílo.

ABSTRACT

The aim of this bachelor thesis is to penetrate deeper into Theodorakis's life and music composed for piano. To analyze his compositional style and the regularity of his compositions, I chose Zorbas dance that I was played. I analyzed them from a formal point of view and I also considered aspects of their interpretation. I have put these formal and interpretative analysis in context with Theodorakis's life and work.

KEYWORDS

Theodorakis, piano work.

Obsah

Úvod.....	6
1. Základní biografické údaje	
1.1 Stručný životopis autora.....	8
1.2 Základní rodová genealogie.....	12
1.3 Učitele a hudební kroky.....	14
1.4 Theodorakisova rodina.....	16
1.5 Zahraniční cesty	17
2. Inspirační zdroje tvorby	
2.1 Vztah k pravoslavnému křesťanství.....	19
2.2 Vztah k lidové poezii.....	22
2.3 Vztah k politice	25
3. Analýza klavírní tvorby M. Theodorakisea její využití v pedagogické praxi.....	28
3.1 Zorbův Tanec.....	35
4. Přehled tvorby M. Theodorakise podle žánrů.....	38
4.1 Soupis jeho klavírní tvorby	39
Závěr.....	41
Prameny a Literatura.....	43
Résumé.....	44
Summary.....	45
Přílohy.....	46

Úvod

Mikis Theodorakis patří bezesporu k nejslavnějším osobnostem řecké soudobé hudby. Platí to zejména o oblasti oratorní, kantátové a písňové literatury, kde si vydobyl celosvětové uznání. Neméně úspěšná je také jeho klavírní tvorba.

Jako kyperská studentka jsem ve škole slyšela Theodorakisovu hudbu téměř každý den. Když jsem zjistila, že kromě klavírní, písňové, komorní, vokální a vokálně-instrumentální hudby Theodorakis napsal i revoluční písně, začal mě více zajímat i jeho osobní život. Bohužel při sběru informací o Theodorakisově životě a díle jsem již nemohla s autorem navázat osobní kontakt, a to z důvodu zhoršení jeho zdravotního stavu. Přestože je mu již 94 let, skládá a píše knihy o svém životě a hudbě. Musela jsem proto čerpat informace ze stávající literatury o Mikisi Theodorakisovi, a to především ze dvou monografických publikací, které napsal sám autor.

Soubor tří skladatelových publikací pod názvem *Trilogie*, jejichž první kniha je koncipována jako celek devatenácti tématických kapitol, které vytvářejí osnovu k uvedení faktů i plochu s využitím autentických textů skladatele, nepostupuje chronologicky a není tedy tradiční odbornou monografickou prací. První kniha obsahuje také skladatelovy vzpomínky, rozhovory, krátké komentáře k některým skladbám, výstřižky z tisku a mnoho dalších informací.¹ Ve druhé knize je zařazen přehled jeho uměleckých cest, seznam děl v abecedním řazení a také jednotlivé rozhovory, vyňaté z různých hudebních, či uměleckých časopisů o jeho životě a pobytech v cizině. Důležité na druhé publikaci je především rozbor inspiračních zdrojů jeho tvorby.² Poslední publikace Theodorakisovy trilogie, obsahuje opět texty, články a rozhovory autora, ve kterých rozvíjí úvahy o filosofických otázkách.³

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychi mu...musiki*. vyd. Řecko: Ianos, 2016. ISBN 978-618-5141-29-5. Str. 15

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychi mu...Techny ke Politysmos*. vyd. Řecko: Ianos, 2017. ISBN 978-618-5141-40-0. Str. 20

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychi mu...Idees*. vyd. Řecko: Ianos, 2018. ISBN 978-618-5141-54-7. Str. 17

V žádné z uvedených monografií však nejsou podrobnější rozборы Theodorakisových skladeb. Zde se mi tak otevřel prostor pro můj vlastní osobní přínos k práci o Theodorakisově tvorbě, a proto jsem do poslední části své práce zařadila analýzu tří skladeb různého stupně obtížnosti ze skladatelovy klavírní tvorby. V této části své práce jsem se m.j. opřela o knihu Mikise Theodorakise *V dialektické harmonii*⁴, kterou napsal spolu s kyperským profesorem Evropské univerzity Kostasem Juliamosem. Autor ve své práci také dodržuje základní zásady muzikologické práce, snaží se odhalit inspirační zázemí skladatelova díla, předkládá utříděný popis skladeb s příslušnými závěry, a nakonec zveřejňuje soubor jeho dosud nepublikovaných textů a korespondence.

Jelikož se Theodorakisovo klavírní dílo začalo vyvíjet až ve druhé polovině dvacátého století a vyvrcholilo až ve století jednadvacátém, strukturu a obsah jednotlivých kapitol této práce jsem z větší části upravovala.

Cílem mé práce je tedy seznámit čtenáře s životními osudy Mikise Theodorakise a s jeho klavírním dílem, které představuje jednu z nejvýznamnějších oblastí skladatelovy tvorby. Na školách v Řecku i na Kypru jsem si mimo jiné uvědomila, jak je pro mnoho učitelů hudební výchovy obtížné pracovat účelně a smysluplně se skladbami Mikise Theodorakise. Jedním z dílčích cílů mé práce je proto také představit některé klavírní skladby, aby je studenti klavíristé mohli lépe poznat a interpretovat.

1. Základní biografické údaje

1.1 Stručný životopis autora

Mikis Theodorakis patří bezesporu k nejslavnějším představitelům řecké soudobé hudby, i s mezinárodním uznáním. Narodil se 29. července 1925 na řeckém ostrově Chios a pochází z vojenské rodiny. Jeho otec Jiří byl důstojníkem řecké armády a díky němu se velmi často Thoedorakisova rodina stěhovala do různých měst Řecka. Jeho matka byla vdomacnosti. Svě mládí strávil na ostrově Lesbos, v Ioaninách, Kefalonii, Patrasu a nejdéle v Tripolisu. Od svých šesti let hrál na housle a klavír, v osmi letech studoval Nauku o harmonii na městské konzervatoři na Lesbosu a v patnácti začal komponovat. Již ve svých sedmnácti letech uspořádal na ostrově Lesbos svůj první koncert. Od roku 1939 pokračoval ve svých hudebních studiích na konzervatoři v Aténách, kde studoval harmonii a kompozici profesora Filokitose Ekonomidise.

Na konci roku 1939 se jeho rodina přestěhovala do města Pyrgos, kde poprvé přišel do styku s poezií novořeckých básníků, mezi nimiž byli: významný řecký národní básník Dionysios Solomos, Kostis Palamas, Jannis Ritsos a Odyseas Elites. V létě roku 1940 se opět Theodorakisova rodina přestěhovala do města Tripolis, kde zůstala tři roky. Dá se říci, že doba těchto tří let je obdobím tzv. metafyzického zkoumání a studií autora mimo hudbu. Čte řecké a německé filozofy, převážně Platóna, starořecké tragické spisovatele a Starý zákon. Zde se autor zamýšlí nad vesmírem a vztahem člověka k němu. Intenzivně se věnuje řecké moderní poezii a nachází pro sebe básníka Jannise Ritsose a jeho dílo *Jarní symfonie*, na jejíž text později komponuje svoji symfonii č. 7 (1980) pod stejným názvem.⁵

V následujících dvou letech (1941 – 1942) studoval klavírní hru u svého profesora hudby na střední škole. V této době založil čtyřhlasý církevní mužský sbor, který fungoval při pravoslavném katedrálním chrámu sv. Barbory v Tripolisu. Inspirován starobyzantskou hudbou upravuje jednohlasé melodie do čtyřhlasého mužského sboru. Nejdůležitějším dílem jeho církevní pravoslavné hudby byl Kasianin Postní Tropár(1943), upravený pro čtyřhlasý mužský sbor a cappella. Doba od roku 1940 – 1945 je díky II. světové válce obdobím porušování lidských práv a svobod. V roce 1943 v Tripolisu byl Theodorakis při velké demonstraci proti válce zatčen a později mučen italskými vojáky. Později bojoval proti německým dobyvatelům a kvůli jeho progresivní politické ideologii byl pro následován policií. Nedlouho žil nelegálně v Aténách, aniž by zastavil svou revoluční aktivitu. Později byl vyhoštěn a poslán na ostrov Ikárie a nakonec byl uvězněn v koncentračním táboře v Makronissosu.⁶

Dalším důležitým obdobím Theodorakisova života bylo období tzv. *heptaetieřecké fašistické junty – sedmileté vojenské diktatury*, která vstoupila do Atén 21. dubna 1967 a trvala do 23. Července 1974. Řecká vojenská junta byl řecký režim, vytvořený skupinou důstojníků, která provedla vojenský převrat a sesadila legitimně zvolenou vládu. Již od prvního dne byl Theodorakis pro hlášen osobou mimo zákon. V květnu 1967 společně s několika aténskými demokratickými občany založil první odbojovou organizaci proti diktatuře a v ní byl zvolen prezidentem. V srpnu 1967 byl zatčen juntovými vojáky a deportován do věznice Averof- *ΦυλακέςΑβέρωφ*. Koncem tohoto roku byl opět deportován do koncentračního tábora Oropos. Uvedení Theodorakisova díla na koncertech v Řecku bylo zakázáno. Vzhledem k této napjaté politické situaci mnoho zpěváků přestalo zpívat Theodorakisovy písně. Dvě tehdejší populární zpěvačky Maria Farantouria, Melina Merkouri se odvážily přednést Theodorakisovy revoluční písně po celém světě, aby jednak upozornily na Theodorakisovo věznění, ale také, aby ukázaly v cizině, jak tvrdé je porušování svobod a lidských práv v Řecku. V Orofopském koncentračním táboře se jeho zdraví začalo nebezpečně

zhoršovat. V zahraničí v té době je již známo Theodorakisovo věznění a osobnosti jako Dimitrij Šostkovič, Arthur Miller, Laurence Olivier, Yves Montanda. začínají organizovat petice za jeho osvobození. Díky velkému tlaku z ciziny směrem k důstojníkům Junty je na konec Theodorakis osvobozen a v dubnu 1970 se stěhuje do Paříže. V zahraničí, zejména v Evropě, začíná pořádat řadu koncertů, setkání s hlavními představiteli a důležitými osobnostmi jednotlivých států, hovoří o politické situaci v Řecku, organizuje rozhovory ve státních televizích a mluví o potřebě pádu diktatury a obnovení demokracie v Řecku. Jeho koncerty jsou svým způsobem i protestem proti tomu, co se děje i jiným státům a národům, které čelí podobným problémům, jako jsou Španělsko, Portugalsko, Irán, Kurdové, Palestinci aj. Sám věří tomu, že demokracie a svoboda jsou hlavními předpoklady míru všech států. V letech 1967 – 1974, kdy byl vězněn na různých místech, napsal díla proti nezákonné politické situaci juntové diktatury. Jedním z těchto děl je písňový cyklus pod názvem *Revoluční písně* (1967), *Písně odporu* (1969), oratorium pro barytonové sólo, velký symfonický orchestr, lidový orchestr a velký smíšený sbor *Canto General* (1970) a kantátu pro baryton, orchestr a smíšený sbor *Epifanie Averov* (1971)⁷.

Ve druhé polovině července roku 1974 se po pádu juntové diktatury vrací do Řecka a uspořádá mnoho koncertů nejen doma, ale i v zahraničí. Současně se zabývá i politikou, buď jako poslanec (1981 – 1986 a 1989 – 1992), nebo jako státní ministr (1990 – 1992), na tuto funkci státního ministra na konec rezignuje. V roce 1976 zakládá hnutí pod názvem **Kultura Míru**, přednáší o demokracii a lidských právech a zároveň koncertuje po celém Řecku. V roce 1983 získává Leninovu cenu míru. Některá jeho díla byla napsána na texty, které mluví o míru a osvobození států – jedná se o opery *Elektra* (1995) a *Antigone* (1999). Při příležitosti osvobození Řecka z diktatury byla napsána *Lysistratova opera* (2002), která je považována za hymnus míru.⁸

THEODORAKIS, M. *Symfonikos Theodorakis*. vyd. Řecko: Patakis, 2008. ISBN 9601623221. Str. 24
ARCHIMANDRIDIS, J. *Mikis Theodorakis, i zoi mu*. vyd. Atény: Edice Pataki, 2011. ISBN 9789601643410. Str. 39

Jak již bylo zmíněno v předchozím odstavci, po Theodorakisově návratu do Řecka se otevřela cesta nejen k hudební tvorbě, ale také k politické činnosti. První volby do Parlamentu po pádu juntové diktatury se konaly v září roku 1974. Autor byl kandidátem pro Spojenou levici, nebyl ale zvolen. V dalším volebním období po čtyřech letech byl kandidován Komunistickou Stranou Řecka (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος – KKE) a opět nebyl zvolen. V roce 1981 kandidoval znovu za Komunistickou Stranou Řecka a tentokrát byl zvolen až do roku 1990, kdy se příslušná politická strana rozdělila. Kvůli jeho nesouhlasu s rozdělením Komunistické strany se rozhodl, že bude kandidátem Středopravicové řecké strany, zvané *Nová Demokracie*, byl zvolen a 2,5 roku vykonával funkci ministra zahraničí.

Vrchol jeho umělecké kariéry přišel v dubnu roku 1994, kdy mu byl udělen titul univerzitního profesora od University of Quebec. V květnu roku 2017 se stal čestným profesorem European University na Kypru jako profesor hudby a v červnu roku 2018 mu byl udělen titul Doktora filozofie na Univerzitě v Salzburku.

Jeho skladatelské dílo proniklo do repertoáru mnoha interpretů a stalo se součástí dramaturgie koncertů v Řecku i v zahraničí. Theodorakis je mimo jiné vynikajícím klavíristou a při prezentování svých děl se osvědčil i jako skvělý klavírní doprovod při písňových koncertech. Předvedl také mimořádný talent v oblasti klavírní improvizace. Vystoupil s řadou autorských koncertů v různých městech Řecka a podílel se i na Festivalu Hudby řeckých skladatelů v Aténách a v Soluni. Své improvizací schopnosti ve hře na klavír předvedl na celovečerních koncertech v mnoha městech Evropy, mimo jiné v Paříži, v Royal Festival Hall v Londýně, v Rusku a ve Spojených státech.⁹

Politicky napjatá doba diktatorské junty (1967 – 1974) se snažila maximálně omezovat veřejné provádění Theodorakisovy hudby. Byla nazvána jako *tmavá heptaetie*. Po roce 1974 tomu bylo jinak, skladatelé již mohli v hudbě svobodně vyjadřovat nejen své city, ale i svoji politickou ideologii.

Přestože Theodorakise potkalo v životě mnoho nepříjemných událostí - věznění v koncentračních táborech, válka, diktatura, překážky v tvorbě, mnoho neléčených zdravotních problémů se srdcem, žije šťastným životem plným optimismu. Je výjimečnou a mnohostrannou osobností v oblasti hudby, inteligentním a zábavným společníkem, je velmi charismatický a oblíbený i u dětí.¹⁰

1.2 Základní rodová genealogie

Otec Jíří Theodorakis se narodil ve Smyrně roku 1894. Matka Aspasia Theodoraki, rodným jménem Pulaki, vyrostla v pravoslavné rodině a narodila se v roce 1898 ve Smyrně. Rodiče se poznali v době zničení Smyrny v r. 1922 a vzhledem k tomu, že otec byl důstojníkem řecké armády, museli opustit město a přestěhovali se do ostrova Chios. Zde se v roce 1925 narodil Theodorakisův první syn Mikis. Otec později povýšil do funkce vyššího důstojníka a musel se přemístit do Atén na Ministerstvo Národní Obrany. Theodorakisovi rodiče se hudbou nezabývali profesionálně, ale dědeček Michál z otcové strany byl hudebně velmi nadán. Napsal velmi známou píseň v Řecku *Pote tha kanei ksasteria* - v českém překladu „*Kdy bude osvobození.*“ Již od prvního znění této písně byl mladý Mikis velmi nadšen a svým způsobem tobylo jeho první setkání s hudbou.

V roce 1932 přišel na svět o sedm let mladší Mikisův bratr Jannis. Byl to velmi šikovný, talentovaný a všestranný člověk. Vystudoval žurnalistiku, řecký jazyk a literaturu, později pracoval jako učitel řečtiny na školách, zabýval se kreslením, poezií a jinými rozmanitými činnostmi. Měl velký lingvistický talent a profesionálně překládal z angličtiny do řečtiny pro řeckou televizi. Mikisův bratr měl zvláštní vztah ke staré řečtině a latině. Dokázal stejně dobře zvládnout jak starou řečtinu, tak latinu, a nakonec se naučil psát novořeckými starořeckým

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychi mu... musiki*. vyd. Řecko: Ianos, 2016. ISBN 978-618-5141-29-5. Str. 51

písmem. Byl mimo jiné i výborným spisovatelem, básníkem a velmi dobrým muzikantem, hrál na klavír a na kytaru. V době, kdy poprvé odvezli Mikise do koncentračního tábora a otec byl přemístěn na Ministerstvo Národní Obrany do Athén, bratr Jannis převzal otcovské povinnosti a začal se obětavě a dojemně starat o celou rodinu.

Mikis Theodorakis spolu pracoval jako skladatel se svým bratrem Jannisem, neboť k několika jeho písním napsal Jannis text. Vrcholem této spolupráce, při níž Mikis komponoval na texty svého bratra, je další známá řecká píseň *Krásné Město* - *Όμορφη Πόλη* (1952), z písňového cyklu *Vkladadeté*– *Λιποτάκτες*. Výklady obsahu této písně říkají, že, Krásné Město se týká Konstantinopole, anebo Atén. „*Giannis byl skutečným básníkem. Je škoda, že jsme spolu vytvořili tak málo krásných písní. Ale jsem velmi rád, když si uvědomuji, že díky jeho poezii v mých stovkách písní, "Krásné město" se stalo vlajkovou lodí mé práce*“.¹¹

Oba bratři měli k sobě velice blízký vztah. Pro Mikise bylo nečekanou a těžkou ranou to, že ho bratr navždy opustil 7. prosince roku 1996. Jannisovi bylo šedesát čtyři let a zemřel na rakovinu plic ve Vojenské nemocnici v Aténách. V roce 1957 zemřela Mikisovi matka také na rakovinu a o sedm let později zemřeli jeho otec na infarkt myokardu.

1.3 Učitelé a hudební kroky

Důležitým mezníkem Theodorakisova hudebního vývoje byla doba kolem roku 1937, kdy podnikal své první krůčky v hudbě, především ve hře na klavír. Tehdy jako dvanáctiletý kluk, v krásném městě Patra na severozápadě Peloponésu, chodil na hodiny klavíru k Janu Papajannisovi. Toto setkání mladičký Theodorakis později považoval za své velké štěstí. Papajanis ho nechával hrát jen ty skladby, které si sám vybral, Theodorakis je vždy plynule do další hodiny na cvičil, a teprve pak pokračovali dalšími skladbami. Takovým to způsobem dosáhl Theodorakis velmi brzy vysoké technické úrovně klavírní hry. Theodorakis ve svém dětství kromě klavíru chodil i na hodiny houslí k profesoru Andřeji Ioannisovi, a také do Gymnázialního pěveckého sboru. Zde byl stálým členem a poprvé přišel do styku se sborovými skladbami jednoho z nejvýznamnějších řeckých skladatelů druhé poloviny 19.st. Nikolaje Kalomirise. Současně se věnuje poslechu symfonických děl Haydna, Mozarta, Beethovena a Verdího. Ve městě Patra autor získal nejen své první znalosti hudbě, ale také své první hudebně-interpretační zkušenosti v pěveckém sboru, především při vystoupení městského Vánočního koncertu v roce 1938, kdy sbor poprvé zpíval čtyřhlasé Kalomirovy úpravy. „*O Patrách si myslím, že je město velkého obratu v mém životě, neboť od té doby jsem věrný svému výběru hudby.*“¹² Ve válečném období a po doporučení svého profesora klavíru přešel z Patra k hudební škole na konzervatoř do Atén. Tam u významného skladatele, klavíristy a ředitele Aténské konzervatoře Filokitose Ekonomidise pokračoval ve hře na klavír a spolu se začali věnovat základům kompozice. Zde si uvědomuje potřebu komponovat hudbu anapíše své první melodie na notový papír. „*Napsat muziku je pro mne potřebou a radostí v životě. U každé skladby, malé či velké, píše také své vlastní poznámky, abych si vytvořil vlastní zvuky.*“¹³ Všechny hudební hodiny s ředitelem konzervatoře byly pro něj zvláštními zkušenostmi. Talentovaný Theodorakis rychle složil zkoušku ze všech teoretických předmětů a byl zařazen do třídy s rozšířenými hodinami

ARCHIMANDRIDIS, J. *Mikis Theodorakis, i zoi mu.* vyd. Atény: Edice Pataki, 2011. ISBN 9789601643410. Str. 48

ARCHIMANDRIDIS, J. *Mikis Theodorakis, i zoi mu.* vyd. Atény: Edice Pataki, 2011. ISBN 9789601643410. Str. 58

harmonie a kompozice. Za úspěšné výsledky v oboru kompozice Mikis získal mimo jiné i speciální stipendium. Zde se Theodorakisův život začal měnit – pro něho k lepšímu, ale pro jeho rodiče k horšímu – neboť se již zabýval tím, co si od začátku přál. Po válce se věnoval klavíru a kompozici velmi intenzivně, což se jeho rodičům příliš nelíbilo, neboť by ho nejraději viděli buď na studiu architektury nebo matematiky. Theodorakis chtěl být za každou cenu hudebníkem, ale sám nevěděl jakým: klavíristou, houslistou, nebo skladatelem? Aténskou konzervatoř absolvoval v roce 1950 sólovým celovečerním koncertem. Na absolventském koncertě se ředitel školy setkal s Theodorakisovými rodiči a zaručil jim, že se stane úspěšným hudebníkem, jestliže se bude v životě věnovat hudbě.

Rok 1954 se stal pro Theodorakise dalším důležitým mezníkem, kdy získal stipendium do Paříže a po zcela samostatné přípravě k přijímacím zkouškám byl přijat na Pařížské konzervatoři do dirigentské třídy Eugena Bigota. Studium dirigování ukončil úspěšně celovečerním koncertem.

Theodorakisovi studium dirigování nestačilo. V roce 1957 se přihlásil ke studiu skladby a byl přijat do třídy Oliviera Messiana. Svého učitele si velice vážil a podle vlastních slov se od nějhodně naučil. Byl nadšen jeho způsobem komunikace a spolupráce se studenty. Byla to velmi milá osobnost, která svým přátelským přístupem ke studentům dokázala upoutat každého. Theodorakis se na hodiny kompozice velmi těšil, neboť sejiž pracovalo na profesionální úrovni, a navíc považoval Messianovy hodiny za přátelské konzultace. Studium skladby probíhalo v letech 1957 – 1960 a bylo ukončeno čtyřiceti minutovou Suitou pro klavír a orchestr č. 1, kterou napsal v roce 1960 a tím ukončil svá hudební studia.

1.4 Theodorakisova rodina

Studium na Aténské konzervatoři poskytlo mladému Theodorakisovi přípravu více než důkladnou. Začaly se před ním jako

skladatelem otevírat nové umělecké možnosti. V tomto období našel nový způsob života a oporu v lidském souznění a rodinném zázemí. Stalo se tak v předposledním roce jeho studia na Aténské konzervatoři, a to v roce 1953, kdy potkal ženu svého života Myrto Altinoglu. V tomto roce se mladý osmadvacetiletý Mikis a nyníjší Myrto Theodorakisová vzali v Metropolitním katedrálním chrámu v Aténách.

Myrto studovala medicínu na Lékařské fakultě Univerzity v Aténách. Byla to velmi inteligentní a citlivá žena, s krásným úsměvem, která v sobě měla velkou lásku k rodině a všeobecně k lidem „*Za velkými muži vždy hledej velkou ženu.*“⁴. U ní Theodorakis našel oporu a mnohdy i inspiraci k tvorbě. Byla prvním člověkem, se kterým konzultoval své nápady, myšlenky, jednotlivá hudební témata a jejich spojení, problematiku tvoření hudebního textu atd. Byla to první osoba, která mu na začátku radila, a zároveň i první osoba, která ho na konci každého díla kritizovala. V Theodorakisově životě tato žena hrála velmi důležitou roli jak v jeho tvorbě, tak i v neocenitelném přínosu v domácnosti.

Vrcholem v životě každé rodiny je narození dětí. V roce 1958 přišlo na svět první dítě Theodorakisových jménem Margarita a o dva roky později, tedy v roce 1960, se narodil syn Jíři. Obě děti vyrostly v Aténách. Již během prvního roku od narození Margarity jí Theodorakis věnoval cyklus *Radostné písně*. Ve svých dvaceti letech se vyjádřila těmito slovy: „*Mohla bych být jako můj otec, populární, úspěšná, ale to bych nechtěla, neboť Mikis Theodorakis je pouze jeden*“⁵. Studovala Dějiny v Paříži, vzhledem ke zdravotní situaci Mikise Theodorakise se stará o něj a paralelně organizuje koncerty v Řecku, Německu, Rusku a Americe. Jíři studoval hudbu v Aténách a věnoval se komponování elektronické hudby. Ve svých písních se nechal inspirovat anglickou kapelou Pink Floyd. Jeho melodie přinášejí na myslobrazy řecké krajiny, moře a obecně obsahují v sobě hluboce řecký prvek, který

ARCHIMANDRIDIS, J. *Mikis Theodorakis, i zoi mu*. vyd. Atény: Edice Pataki, 2011. ISBN 9789601643410. Str. 83

THEODORAKIS, M. *Symfonikos Theodorakis*. vyd. Řecko: Patakis, 2008. ISBN 9601623221. Str. 74

odlišuje jeho hudbu od zbytku elektronické hudby té doby. Jinými slovy se jeho skladby vždy dívaly do budoucnosti. Napsal 32 hudebních skladeb, 2 písňová alba pod názvem *Nothing in Mind* a *The roles of game*.

1.5 Zahraniční cesty

Kromě krátkodobého působení (1954 – 1960) v Paříži byl Theodorakis pozván na kratší dobu téměř do všech evropských zemí, SSSR a USA. První Theodorakisova cesta do zahraničí se uskutečnila v roce 1957 a směřovala do Moskvy. Tam byl účastníkem Světového festivalu mládeže a v kategorii Instrumentální hudba získal za svou Suitu č. 1 zlatou medaili od předsedy poroty Dmitrije Šostakoviče.

V roce 1965 Theodorakis navštívil Německo, konkrétně Berlín. Tam se osobně seznámil s významnými hudebními osobnostmi, jakými byli Pablo Casals, Darius Milhaud a Zoltan Kodály.

Hned další rok Theodorakis odjel na pozvání svého bývalého ředitele do Francie, a to do Paříže, kde na konzervatoři navštěvoval krátkodobé semináře fugy a kontrapunktu.

Když byl Mikis Theodorakis v zahraničí kvůli juntě, pořádal tisíce koncertů, doprovázených rozhovory v novinách a rádiích, vystoupení v televizi proti juntě téměř po celém světě. Průměrně uskutečnil dvacet koncertů měsíčně po dobu čtyř let. Trvalé téma - Řecko. V Nizozemí během prvního turné v 1972 uspořádal patnáct koncertů. Třikrát navštívil Itálii, Anglii a Německo, čtyřikrát Francii, dvakrát Nizozemsko, Belgie, skandinávské země, Švýcarsko, Rakousko, Izrael, Kanadu, USA, Jugoslávii, Libanon, Tunisko, Austrálii, Mexiko, Jižní Ameriku. Dvakrát navštívil Kanadu a Argentinu, kde jeho koncerty sledovalo více než dvacet tisíc lidí na stadionu i mimo stadion, ve Venezuele sledovalo koncert více než třicet tisíc lidí. V desítkách zemí, které navštívil, spojil více než dva miliony posluchačů.

Zajímavá byla jeho návštěva v Chile v roce 1973. Plánoval premiérovat velké dílo Pabla Nerudy *Canto General*, ale kvůli napjatým

politickým vztahům se tento koncert nikdy neuskutečnil. Jako hluboce věřící člověk navštívil řadu kostelů. Jednou vstoupil do jednoho chrámu a vzbudil mimořádnou pozornost tím, že snad byl jediný, kdo se pokřižoval. Soukromě mu poté vysvětlili, že do takových prostorů se smí vstoupit jen jako do muzea.¹⁶

Theodorakis kromě všech svých návštěv v různých evropských či mimoevropských zemích byl i pozorovatelem na některých hudebních festivalech v zahraničí, a to dvakrát v Miláně (1964 a 1966) a jednou na Maltě (1971). Pozoruhodná byla též jeho účast v porotách sborových soutěží, speciálně v Belgii, bývalé Jugoslávii, Francii, Maďarsku, Berlíně a Moskvě. Za zmínku též stojí i jeho koncertní činnost, zejména v USA, Austrálii, Německu, Rakousku a Francii, kde také proběhla řada jeho autorských koncertů.

V těchto souvislostech se Theodorakis seznámil s celou řadou významných osobností hudebního života jako Dmitrijem Šostakovičem, Paulem Hindemithem, Zoltanem Kodalem. Setkal se též s osobnostmi světové politiky, např. s Ernestem Che Guevarou, Fidelem Castrem, samerickým prezidentem Georgem Bushem, s prezidentem Sovětského Svazu Sergejem Gorbačovem, se světovým filmovým řecko-americkým hercem Denisem Savalou, dokonce společně s ním při provedení muzikálu *Zorbasův Tanec* tancoval na pódiu. Jeho skladby byly prezentovány různými uměleckými soubory jako Beatles, Shirley Bassey, Edith Piaf a řady dalších.

2. Inspirační zdroje tvorby

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychy mu... musiki*. vyd. Řecko: Ianos, 2016. ISBN 978-618-5141-29-5. Str. 43

2.1 Vztah k pravoslavnému křesťanství

Inspiračním zdrojem byly Theodorakisovy písně, které se zpívaly doma, sousedský život, kostel, pouliční a karnevalové serenády a dostaveníčka. Skladatelovým prvním opravdovým hudebním zážitkem bylo, když ho městský metropolita vybral, aby zpíval *Aiyene ai pasai*¹⁷. Byl to pro něj nezapomenutelný zážitek, který si pamatoval po celý život. V roce 1941 řídil kostelní sbor svaté Varvary v Tripolisu a začal psát hudbu, jež byla ovlivněna hudbou byzantskou (Se Ymnoumen, *Cherubínské písně*). Okouzlen osobností Ježíše Krista a jeho učením často chodíval do kostela, kde zpočátku zpíval ve sboru a v roce 1942 vytvořil vlastní soubor sborového zpěvu, pro který nakaždou neděli skládal nová církevní díla. Skládá svoji nejvýznamnější skladbu tohoto období, *Kassiani*, která je představena následující rok a zpívá se večer na Velké úterý. *Tropář Kassiani* pro čtyřhlasý mužský sbor a cappella složil Theodorakis na počátku roku 1942. Později, v roce 1984, zkomponoval verzi pro smíšený sbor, rovněž bez doprovodu nástrojů. Existuje však také symfonická verze díla, která byla již nesčetněkrát uvedena v koncertním provedení. Sám Mikis Theodorakis přiznává, že jeho raná sborová díla vznikla proto, že „*existovala naše vlastní živá tradice, a to jak v církevních, tak ve sborových dílech. Proto považuji své dílo „Kassiani“ za něco, řekl bych, takřka nevysvětlitelného, když беру в úvahu těch pár technických prostředků a minimum zvuků toho období. Je to ostatně jediné dílo té doby, které považuji za natolik významné, že ho můžu postavit do jedné řady spolu s ostatními skladbami svojí pozdější tvorby.*“¹⁸

Kassiani Theodorakise bylo napsáno a představeno v Tripolisu, když bylo skladateli pouhých 17 let. Melodie hymnu je jasně ovlivněna

ISIGONI, M. *Polyagapimeny mu Myrto*. vyd. Řecko: Libanis, 2006. ISBN 960-14-1201-8.
HOLST, G., MASSINE, L. *Mikis Theodorakis: o anthropos, o dymiurgos, o musikos, o politikos, o Kritikos ke o ikumenikos*. vyd. Chania: Perfektura Chania, 2005. ISBN 960-86576-8-7. Str. 79

dobovou polyfonií a nesouvislým byzantskou melodií tropáře¹⁹, i když některé prvky tropáře obsahuje.

Theodorakis si v této době uvědomil, že pokyn „milujte se navzájem“, tedy motiv lásky, je koherentní dokonalost harmonie, fakt, který ho přivedl blíž ke křesťanství. Stejně jako většina lidí si jako nejvyšší cíl svého života kladl hledání Boha. Jeho otec Giorgos Theodorakis, zanícený čtenář a obdivovatel Starého zákona, ovlivnil skladatele natolik, že když v prosinci 1944 bojoval plných 33 dnů se zbraní v ruce, měl s sebou Bibli. Boha hledal bez určité formy a podstaty a s pomocí poetické řeči a hudby.

Přibližně 40 let dělí první Theodorakisův počín ve skládání náboženské hudby *Kassiani* (1942), od vzniku *Requiem* (1984), které je věnované obětem masakru v Kalavryta (13. prosince 1943). Dílo, které se také nazývá Zádušní mše pro sólistu, smíšený sbor, dětský sbor a orchestr, je hudební poctou památce národních hrdinů naší moderní historie, jak autor uvádí ve vysvětlující poznámce k dotisku partitury *Requiem*. „Základní rozdíl mezi dílem *Requiem* a mými předchozími církevními díly spočívá v samotné struktuře melodičnosti i v jeho harmonizaci. Velice důležité je kromě toho použití sborových hlasů i vztah mezi třemi základními hudebními materiály, zejména sólisty, smíšeným sborem a dětským sborem.“²⁰ Skladatel napsal sedm symfonií a ve všech je určitý církevní prvek. Objevuje se v nich vedoucí Psaltis²¹, a Izokrates²². Všechny symfonie obsahují vypravěče, sólisty, sbor a klavír.

Věrný odraz univerzální harmonie spočívá v harmonickém soužití a souhře mezi apollonským a dionýským duchem. Tyto termíny pocházely z Nietzscheho slavného díla *Narození tragédie z Ducha hudby*, publikovaného v roce 1872. Podle Nietzscheho Apollo symbolizuje básníkův popud k vytvoření světa empatie, porozumění a symetrie. Naopak Dionýsos, bůh vína a nespoutaného veselí, původně

HOLST, G., MASSINE, L. *Mikis Theodorakis: o anthropos, o dymiurgos, o musikos, o politikos, o Kritikos ke o ikumenikos*. vyd. Chania: Perfektura Chania, 2005. ISBN 960-86576-8-7. Str. 111

Všechny generace

THEODORAKIS, M. *Symfonikos Theodorakis*. vyd. Řecko: Patakis, 2008. ISBN 9601623221. středověká liturgická kniha obsahující tropy

úrody a plodnosti, symbolizuje další prvek hudby, bolesti a vášně. Opozice apollonsko-dionýského prvku tedy v širším smyslu odráží kontrast mezi logikou a instinktem. Tento kontrast by mohl rovněž odrážet - jak někteří tvrdí - kontrast mezi klasicismem a romantismem, helenismem a judaismem, evropským a asijským duchem, aristokratickým a demokratickým prvkem. V literatuře samozřejmě Apollonovo spojení s dionýským duchem vyjadřuje harmonizaci logiky s emocemi, řečí s vášní. Tam, kde je dosaženo takové zázračné harmonizace, máme přirozené a srovnatelné výsledky. Mikis Theodorakis věřil v sílu dvanácti bohů. Apollón byl především bůh Řeků. Za hledáním a dobýváním Krásna je tendence k Absolutnímu a nadvláda čistých myšlenek. Starověcí Řekové považovali Dionýsa za rovného Apollónovi. Z mýtů je nám známo, že bůh vína Dionýsos byl představitelem opilosti, která také patří k životu lidí. Rovnováha mezi dionýským a apollonským duchem vede k absolutní harmonii, kterou najdeme v úspěších řeckého myšlení a umění od tragédie, sochařství až po architekturu. Mikis Theodorakis sám věří, že jeho dům postavený naproti Akropoli je dar bohyně Athény, bohyně války.

Po jednom vystoupení - klavírním koncertu se skladbami Mikise Theodorakise - okomentoval sám skladatel výkon sólisty ve skladbách „Malá suita pro klavír“ a „Sonatinu pro klavír“ takto: *„Ve svém hraní kombinuje Apollóna s Dionýsem. Má schopnost stát se v jednom okamžiku Apollónem, a v druhém Dionýsem. To je opravdu velmi obtížné. Jako bys cítil světlo!“*²³

2.2 Vztah klidové poezii

To, že v díle Mikise Theodorakise koexistuje lidová a symfonická hudba, představuje pro něj živelnou potřebu, díky níž jsou on sám i jeho hudba jedinečnými zjevy v oblasti mezinárodní hudby. Přitom se Theodorakis neustále pohybuje mezi těmito dvěma světy a snaží se je sjednotit do jednoho jediného. Skutečnost, která vyvolává otázky, rozpory, odmítnutí, ale také obdiv, a v každém případě potíže s pochopením této jedinečnosti. Až dosud skladatelé používali jeden z těchto dvou „jazyků“, přičemž evropští muzikologové vymezili zřetelné hranice mezi různými druhy hudby: lehká, těžká, vážná, zábavná. Navíc na Západě neexistuje lidová hudba v tom smyslu, který jí dáváme v Řecku. Slovem „folklór“ myslí Západ lidovou a taneční hudbu, což jsou kategorie nižší než evropská hudba, zejména symfonická. Pod pojmem lidová hudba v Řecku máme na mysli hudbu od starověku až do konce padesátých let 20. století. Současná lidová hudba se vyvinula z lidové písně a byla posílena o využití tradičních nástrojů, kytar, bouzouki²⁴, baglama²⁵ a bicích nástrojů. Theodorakis měl už jako velmi malý chlapec dar vytvářet melodie. Melodie s určitými rysy, které se hrají a zpívají do dnešních dnů.

Jeho smysl pro zhudebňování poezie se objevil, když mu bylo 13 let. Již v roce 1938 zhudebňoval básně velkých řeckých básníků. Pro Mikise Theodorakise byla řecká poezie skrytým pokladem, který právě on chtěl vynést na světlo boží. Pro skladatele je zjevné, že lidé komunikují nejprve hudbou a teprve pak jazykem. *„Největším Theodorakisovým přínosem pro řeckou kulturu je to, že svou lidovou hudbou dal národu do úst lidovou poezii,”*²⁶ říká skladatel a Theodorakisův přítel Manos Hadjidakis. Povzbuzen úspěchem chtěl metodicky pokračovat po stejné cestě, ale vládnoucí junta mu v tom zabránila. Načež došlo k následujícímu paradoxu: mezi řeckými lidmi

Žalmista

asistent psaltisa nebo zpěvák drží základ a autor používá chvalozpěvy Velkého pátku a žalmy.

THEODORAKIS, M. *Pu na vrotyn psychy mu... musiki*. vyd. Řecko: Ianos, 2016.

ISBN 978-618-5141-29-5. Str. 134

jeho hudba žila v jeho již známých dílech (která ovšem poslouchali tajně, protože junta jeho hudbu zakázala hrát), avšak on dál tvořil ve stopách post-symfonické hudby a nezastavila ho ani řada věznění, dokonce ani vyhnanství. Škoda, že jedinými posluchači byli tenkrát jen jeho spoluvězni a po roce 1970 jeho hudbu začali poslouchat pouze cizinci v zahraničí. V Řecku byla v tomto období jenom populární hudba, problém byl sociálně-politický a samozřejmě finanční.

V roce 1959, už v Paříži, zhudebňuje skladatel báseň *Epitaphios/Epitaf* řeckého básníka Yiannise Ritsose, báseň publikovanou v roce 1936. Zhudebnil ji v autě, když čekal na svou ženu, která šla nakupovat, a noty si zaznamenával do knihy, kterou mu poslal sám básník. Orchestraci provedl jiný řecký skladatel, ovšem s takovým výsledkem, že se nelíbila ani Theodorakisovi, ani básníkovi, a tak nakonec orchestraci provedl sám Theodorakis. Se dvěma verzemi díla *Epitaf* vypukla „malá občanská válka“ kvůli estetickým a společenským názorům, které tyto dvě verze reprezentují. Tato práce zároveň představuje vlastní „odbočku“ ke kořenům, řecké lidové hudbě, představuje odpoutání se od symfonické hudby, a to na dlouhé období. Ve verzi Mikise Theodorakise dílo zaznamenává velký úspěch. Ritsos tedy skladateli řekl: „*Dosud jsem byl toho názoru, že každý druh umění je soběstačný a nepotřebuje pomoc druhého. Ale když jsi napsal Epitaf a později samozřejmě Romiosyni, která byla tvým vrcholným dílem, tehdy jsem si opravdu řekl, že tady je jedna cesta, jak se poezie přes hudbu může přiblížit k těm lidem, ke kterým by se jinak nepřiblížila možná nikdy.*“²⁷ „*Epitaf*“ je rozhodujícím a zlomovým momentem v životě a kariéře tohoto řeckého umělce.

Básní, které zhudebnil, je mnoho a u řeckého i u zahraničního publika zaznamenaly velký úspěch. Dílo *Axion Esti*²⁸ napsal v roce 1959 řecký nositel Nobelovy ceny Odysseas Elytis. V září 1960, poté, co skladatel - jak sám říká, „*zhltal text jedním dechem*“,²⁹ od první do poslední stránky, vrhl se okamžitě do práce na zhudebňování. Měl dva vzory, jedním byla Bachova oratoria, árie, recitativy a chorál. Druhým vzorem mu byla liturgie, kde jsou chvalozpěvy kněží a tropáře. Trvalo

řecký tradiční strunný hudební nástroj
strunný hudební nástroj turecko-orientálního původu, příbuzný buzuki

tři roky, než dílo dokončil. Jde o básnické dílo ve formě církevní liturgie, vyprávění dramatu a vášně helénismu, jehož původním záměrem bylo představit světu moderní mši. V říjnu 1964 proběhlo první představení a Theodorakisova božská hudba inspirovala celý národ.

Když byl v roce 1967 uvězněn ve věznici Averof, kde se jeho zdraví velmi zhoršilo a ani jeho psychický stav nebyl dobrý, rozhodl se Theodorakis zhudebnit báseň řeckého diplomata, básníka a prvního nositele Nobelovy ceny v zemi Giorgose Seferise *Epifania*, 1937. Tvůrce – skladatel tvořil za aktivního přispění svých spoluvězňů a byl tolerován svými dozorci, kteří zjevně chtěli ukázat, že se lidem, na rozdíl od toho, co se v okolním světě děje, ve vězení daří vlastně dobře. „Jsem velmi spokojený se svou prací na EPIFANIA. Přidal jsem k lidovému zpěvákovi a lidovému orchestru šest hlasů. Tři ženské a tři mužské. Je to jeden krok vpřed. Ale kontrast je nadměru bolestivý. Tyto zvuky na notové osnově představují prostorové vyvrcholení svobody. Vykoupení je dokonalé. Vidím a slyším, jak se hlasy objímají, sráží, sjednocují.“³⁰

2.3 Vztah k politice

Pro Theodorakise měl pojem politika (a samozřejmě i má) výrazný symbolický význam. Politika s výhradním příjemcem, jenž představuje lid, pro něj znamená odvážnost, nezištnost, radikalismus, průlom, přesah a jednotu. Politik Theodorakis svými činy odmítal nálepky stranické loajality, a proto zůstal zpravidla „demonstrativním“ v zájmu celku. Jakýkoliv zásah do mocenských „her“ je řízen pevnou politickou filosofií. *„Pokud od těchto her závisí to, že se lidé stanou svobodnými, stojí to za to zaplést se do politiky, a možná někdy náhle jako trojský kůň zvrhneš chod dějin a otevrou se ti velké dveře a vejde světlo, lid konečně rozbije svá pouta a svobodný postaví nové Řecko. Jen tak může být souzen celý můj příběh. Já jsem živil řecký lid písněmi, to znamená sny.“*³¹ Je zklamáním, že strany v moderním Řecku nevydržely břemeno svébytné plodné osobnosti Theodorakise. Zatímco se vedení stran všech odstínů v průběhu let ze všech sil snažila o spolupráci s ním, nakonec žádná z těchto stran neodolala pokušení ho zavrhnout po společném objevení jeho averze k stranické poslušnosti. Theodorakis svou vlasteneckou činností ve vzdálené minulosti, v roce 1940, když mu bylo patnáct let, čelil fašistickým zvěrstvům. Ideologicky se připojil k řadám „Národní fronty pro osvobození“ (zkráceně EAM), která byla během okupace největší řeckou odbojovou organizací v boji za národní znovuzrození. Jeho zatčení fašisty a následné odsouzení k smrti během dospívání se proto navždy stanou odrazovým můstkem jeho ideologické orientace.

V období těsně před osvobozením (v roce 1944) sloužil jako druhý tajemník Komunistické strany v Nové Smyrně, kde se také aktivně účastnil prosincové bitvy jako důstojník bez pověření a poté kapitán. Poporážce, již ilegálně, zorganizuje první komunistickou buňku a poté se stává tajemníkem pro osvětovou činnost v Athénách. V březnu 1946 se vážně zraní, je zatčen a později, ve víru občanské války, vyslán do vyhnanství na ostrov Ikarie. Opětovně je zatčen v roce 1948 za aktivní činnost, jakožto vedoucí sektoru sebeobrany, následně mučen a znovu vyhoštěn. V první kapitole tohoto textu je mladý politik Theodorakis podrobněji popsán v kritickém období 1940-49. Odtud pramení jeho

vrozená vlastenecká vášeň k obraně svobody a individuální důstojnosti. Již jako mladík se cítil zralý bojovat s fašistickým dobyvatelem, postavit se proti jakékoli formě autority, vytrvale se stoicitou a nesobeckostí následných zkoušek. Jeho averze k útlaku a fašismu přispěla k jeho spontánnímu postoji v marxistické ideologii skrze romantickou víru, že marxismus ztělesňuje jedinou teorii, která ideálně harmonizuje lidské vztahy.

Po svém návratu do Řecka v roce 1960 Theodorakis zcela odevzdán a ponořen do nového druhu hudební tvorby zavedl koncept lidových koncertů a posiloval přímou komunikaci s lidmi, a to jak ze středních vrstev, tak i z okraje společnosti. Politik Theodorakis v období před nástupem junty, tedy v letech 1964-67, představoval symbol středolevicového smýšlení. Byl vůdcem levicové mládeže a poslancem strany Jednotné demokratické levice. Dne 21. dubna 1967 přechází po převratu do ilegality.

Jen dva dny po nástupu junty, sepíše svou první odbojovou zprávu a zároveň přistupuje k založení Vlastenecké fronty. V srpnu '67 je zatčen, znovu uvězněn a uvržen do vězení Averof, kde také později napíše své velké dílo *Epifania Averof*, kantátu, ve které zhudební 16 z celkově 32 básní, jež po dobu svého věznění napsal. Stejnojmenné album obsahuje jejich živou nahrávku z Paříže. Nahrávky se účastní lidový orchestr, dva ženské a dva mužské hlasy. Později je Theodorakis převezen do koncentračního tábora Oropos a nakonec je vyhoštěn z Řecka poté, co se na jeho obhajobu zvedla vlna solidarity mnoha světových osobností. Zejména díky iniciativě Dmitrije Šostakoviče, Leonarda Bersteina a Arthura Millera přijíždí Theodorakis 13. dubna 1970 do Paříže. Vedoucí "Vlastenecké fronty" nadále pokračuje ve svém boji, v té době se seznámí s Pablem Nerudou. Turné po celém světě a tisíce koncertů věnovaných obnově demokracie v Řecku z něj činí živý symbol odporu proti diktatuře.

Mikis Theodorakis v roce 1974 kandidoval se Spojenou levicí, ale nebyl zvolen. V roce 1978 mu byl učiněn návrh, podporovaný Komunistickou stranou Řecka, který přijal a rozhodl se kandidovat na

starostu Athén, ale nebyl zvolen. V roce 1981 se mu podařilo být zvolen poslancem ve volebním obvodu Pireus, a to opět z kandidátky Komunistické strany, stejně tak jako v roce 1985. V roce 1990 s rozpadem Komunistické strany a vzhledem k nesouhlasu s touto situací, se rozhodl, že se nechá zvolit jakožto nezávislý poslanec spolupracující s Novou demokracií, středopravicovou politickou stranou. V parlamentu se pak věnoval konkrétně problematice drog, vzdělávání, kultury a usmíření mezi Řeky a Turky. Z vlády odchází v dubnu 1992 a na dva roky se ujímá vedení hudebních souborů řeckého rozhlasu a televize.

Politik Theodorakis v letech 1989-1996 byl prorocký, odvážný a průkopnický ve svých rozhodnutích, ostatně tak tomu bylo vždy i v minulosti. Theodorakis měl v sobě vždy odbojového ducha, byl to revolucionář, komunista a levičák v krizových okamžicích národa (1942-44, 1945-49, 1960-67, 1967-74), hloubavý usmiřovatel, politik nepředvídatelného vývoje (1974-75, 1989-92). Navzdory všemu však vždy a plně odevzdaný ve službách masového hnutí, člověka, sociálního procesu, společnosti, národů. A v podstatě vždy sám na stranické a politické scéně.³²

3. Analýza Theodorakisovy klavírní tvorby a její využití v pedagogické praxi

LOGOTHETIS, J. *Thriskia mu ine i Ellada*. vyd. Řecko: Ianos, 2017. Str.132

Hudba Mikise Theodorakise v Řecku, ale také zejména na Kypru, je známá nejen na hudebních školách, ale je povědomá i široké veřejnosti, která se hudbou nezabývá. Již na základních školách, na školních oslavách a koncertech můžeme slyšet hudbu Mikise Theodorakise všude a na všech stupních. Již na prvním stupni základní školy si ji děti v hodinách hudební výchovy zpívají nebo se ji učí od učitelů kytary, mandolíny, flétny, metalofonu nebo xylofonu. Bohužel ve věku 6-12 let nejsme obeznámeni s jeho symfonickým dílem a klavírními skladbami. Vyučovány jsou známé melodie z jeho písní nebo taneční skladby, jako např. „Zorbas“, „Papíroví draci“. Skladatel napsal také několik skladeb pro malé děti, tato konkrétní sbírka skladeb se jmenuje „Skladby pro dětičky a děti“. „Sen a zázrak“ je dílo inspirované hudbou a skladbami Mikise Theodorakise, kdy sám skladatel myslel na to, že jeho hudbu budou moci poslouchat děti a budou ji také moci porozumět. Nemají tudíž jen příležitost si tyto písně poslechnout, ale mají možnost je také „prožívat“. Diváci jsou vtaženi do divadelní hry, která je dokonale podpořena scénou, hudbou a písní. Pro střednictvím poezie, lyriky a komického prvku se toto dílo dotýká nadčasového dobrodružství a zkoušek lidské existence. Výsledkem je velmi kvalitní, odlehčené, dojemné představení s hlubokým podtextem, kterému mohou porozumět i děti. Lze říci, že Mikis Theodorakis je srozumitelný pro malé děti, avšak obtížnější komplikovanější pro starší generaci.

Jak rosteme, dostáváme se hlouběji k podstatě díla skladatele. A to nejen na hudebních školách, ale také u dětí, které se zabývají poezií a literaturou. Písemný projev Mikise Theodorakise je vícerozměrný a různorodý: je to projev poetický, politický, teoretický a filosofický. Vesmírná harmonie, kterou nám skladatel odhaluje, je podstatou vesmíru, skrze který člověk vidí, slyší a chápe Kosmos jako estetickou bytost a sám sebe jako jeho nedílnou součást. Vesmírná harmonie, která je na hudebních školách vyučována již od středních škol, je totožná se Slovem Starého zákona jako počátek Genesis a jako počátek Stvoření světa. Ukazuje nám jednotu harmonie a slova: harmonie je racionální a

slovo harmonické. Zde musím zdůraznit, že Vesmírná harmonie Mikise Theodorakise není fantastickým metafyzickým pojmem. Odkazuje na oblohu, avšak nikoliv na neviditelná a nepochopitelná nebesa. Jeho vizí není člověk jako stigma směru skutečného života. Je to historická, dokonalá forma lidského života společnosti a lidského cíle s lidskými měřítky, která řídí stvoření člověka a jeho vůli.

Mikis Theodorakis zbožňujeděti, a dokonce ve věku 94 let stále navštěvuje velké množství škol. Měli jsme to štěstí, že když jsem navštěvovala střední školu, přicestoval na Kypr a naši školu navštívil. Hovořil na téma, které jsem zmínila, a sice o vesmírné harmonii, a ve svém projevu řekl: *„Věřil jsem, že umění je jedinou silou, která v nás může vytvořit mikrokosmos, jež plně odpovídá vesmíru. Může do nás přenést zákon, který určuje harmonii vesmíru. Udělat z každého z nás mikroskopické sluneční a obecné hvězdné systémy. Aby tak každý z nás mohl být „naladěn“ v souladu s kosmem, který nás obklopuje. Harmonizovat naši vnitřní harmonii s harmonií celosvětovou. A tak se staneme živými částicemi jediné harmonie, a sice vesmírné. Podle mě toto zakončení odpovídá svrchovanému životnímu cíli“*.³³ Pro studenty je Mikis Theodorakis velkou inspirací, a to nejen pro studenty hudebních škol, ale pro všechny studenty a mladé lidi. Inspirací pro skladatele, který je inspirací pro studenty, byl jeho otec. Zajímal se o astronomii a trval na tom, že se svým synem bude hovořit o nebeských tělesech, souhvězdích a galaxiích, a tím se nakonec nebeská klenba hluboce vryla do duše skladatele a stala se součástí jeho duchovního světa. V každé své hudební i nehumidní knize Mikis Theodorakis představuje své dílo jako galaktickou mapu na listu formátu A2, která se vždy nachází v zadní části jeho knihy. Byl tak veden k tomu, aby poslouchal, nebo si myslel, že poslouchá (stejně jako Pythagoras) hudbu planeta nebeských sfér, aby dospěl k formulaci teorie o vesmírné harmonii, která v podstatě opakuje to, co již Pythagorejci odhalili před 2 500 lety. *„Tak jsem zcela sám objevil hudební stupnice a harmonii hudby, což byl pro mě zvláštní pocit, jako bych já sám vytvářel svůj*

*vlastní svět, jako by do té doby nebyla známá existence a díla velkých skladatelů*³⁴, řekl nám. Chtěl sdílet samostatně svou filosofii a své myšlenky o každém svém díle. Vymezuje své mentální a duchovní stigma, ovlivněn zahraniční okupací (1941-44), Ježíšovým učením, novodobými básníky, starověkými filozofy, Pythagorovou teorií čísel a jejich vztahem k hudbě. Starší žáci ve školách čerpají z různých knih tohoto skladatele, ve kterých se autor zmiňuje o harmonii a kontrapunktu. Ve své knize „Anatomie hudby“ uvádí: „*Vnější prvky sestávají vnitřními. Ideál je spatřován více pohledem fantazie, pohledem mysli než skutečným pohledem, který sestává čistě praktickým. Pomáhá nám čistoty, avšak jakmile se zrodí zvuk, oči přestávají být důležité, stejně jako vnější svět.*“³⁵

Vzhledem k tomu, že my mladí v Řecku i na Kypru milujeme hudbu Mikise Theodorakise, dostáváme se hlouběji do skladatelova světa, s částí jeho myšlenek, které jsou však velké a důležité pro jeho kariéru i v uměleckém světě. Mikis Theodorakis navštívil spoustu škol v Řecku a na Kypru a vyučoval zde svou teorii, harmonii, kontrapunkt a melodiku své hudby. Díky skladateli jsou v Řecku ve městech Kerkyra, Athény a Thessaloniki tři státní vysoké školy, které jsou specializované pouze na hudbu. V 60. letech navrhl, aby byla na Univerzitě v Athénách zřízena Katedra muzikologie a tento jeho návrh byl realizován v 80. letech otevřením Katedry muzikologie na Univerzitě v Thessaloniki, poté na Univerzitě v Athénách, a nakonec v roce 1992 na Jónské univerzitě v Kerkyře. V tomto věku, tj. ve věku 17 let a na univerzitní úrovni, začínají studenti hrát klavírní skladby Mikise Theodorakise. Profesori na Kypru a v Řecku nepovažují původní klavírní díla Mikise Theodorakise za snadná pro studenty mladšího věku. Mikis Theodorakis ve svých 22 letech sestavil sérii děl, včetně 11 klavírních preludií. Tato preludia byla složena pro jeho spolužáky na konzervatoři, od té doby nemnoho pianistů hrálo tato preludia, zaměřená na prsty jedné ruky. Celková doba všech preludií je 18 minut, preludia byla vydána pouze v

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychy mu... musiki* vyd. Řecko: Ianos, 2016.

ISBN 978-618-5141-29-5. Str. 78

THEODORAKIS, M. *Symfonykos Theodorakis*. vyd. Řecko: Patakis, 2008. ISBN 9601623221. Str.44

Německu, když se již skladatel stal známým v zahraničí. Tato preludia jsou určena žákům od 15 let. Děti se mají naučit polyfonii a složitějšímu rytmu. Protože byl skladatel ovlivněn ruskou školou, tato preludia se podobají romantickému stylu a pluralismu XX. století. „*Mikis Theodorakis je člověk plný hudby. Napsal skvělou hudbu pro XX. století. Jeho klavírní dílo je příkladem, který má být napodoben. Theodorakis vytvořil globální a diachronní hudbu, protože se mu podařilo sjednotit klasickou hudbu s řeckými prvky. Je to jedna z nejdůležitějších forem moderní historie.*“³⁶ řekl Guy Wagner.

Theodorakisova klavírní tvorba obsahuje kromě 11 preludií také skladby - např. *Fantazie g moll*³⁷. Jde o fantazii v romantickém stylu, skladatel byl inspirován 19. a zejména 20. stoletím. Ovlivnilo jej především setkání s velkými skladateli, jakými byli Dmitrij Šostakovič, Sergej Prokofjev, Igor Stravinskij. Jak sám uvádí, inspirovali jej svým „ocelovým rytmem, ohnivou harmonií a pestrobarevným orchestrem“. Theodorakisova harmonie, která je tak odvážná a revoluční, jako moderní harmonie Stravinského, může být také jemná a mnohotvárná. Hlavní charakteristikou Theodorakise a společným prvkem s ruskými skladateli je jejich realismus, hluboká láska k člověku, velká víra v život a v budoucnost lidstva. A proto také my, studenti hudebních lyceí a studenti vysokých škol, vnímáme Theodorakise jako klasického skladatele 20. století a nikoli jako obyčejného skladatele a revolucionáře, o kterém si většina myslí, že je.

Součástí jeho klavírních děl, které byly k dispozici jako výběr skladeb pro přijímací zkoušky na hudební lycea v Řecku a na Kypru, je také *Menuetto A dur*³⁸: *Moderato*, malá klavírní skladba, která je vyučována v prvním ročníku lycea nebo dokonce i na gymnáziu v závislosti na úrovni studenta. Tanec je ve dvojdílné formě (A-B) a ¾ taktu. *Waltz C dur: Allegro vivace* (1943), který si spousta studentů třetího ročníku lycea zvolila jako svou koncertní skladbu, neboť harmonie použitá skladatelem se opravdu podobá kompozici romantické éry. Mikis Theodorakis řekl, že *Sonatine pour piano* jako dílo bylo

Mikis Theodorakis chtěl do této školy přinést nové způsoby vyjádření. Na jedné straně se jedná o hudbu ovlivněnou řeckou tradiční hudbou a na druhé straně atmosférou moderního umění. V roce 1955 s velkým úspěchem natočil první koncert: Sonatinu a dvě Passacaglie pro dva klavíry.

Sonatine pour piano je věnována řeckému skladateli Manosovi Hadjidakisovi. Tato *Sonatina* není v tradiční sonátové formě. Je rozdělena do čtyř částí. První část je Vivo – Poco meno³⁹ - Tempo primo. Má dvě intermezza. Jak víme, intermezzo je italský termín, označující něco „vloženého mezi“. V hudbě představuje buď drobnou hudební skladbu nebo mezihru. Skladatel ji použil jako drobnou hudební skladbu. Poslední část je Allegro molto vivace⁴¹ - Andantino⁴² - Tempo primo – Poco sostenuto⁴³ - Andantino a Piu mosso⁴⁴. V sonatině se často vyskytují tradiční řecké prvky, jako např. cikanská stupnice, která se v Řecku velmi používá.

Baletní suita 'Alexis Zorbas', která je opět vyučována na univerzitách a je považována za vzácnou a výjimečnou. Theodorakis tuto skladbu původně v roce 1976 napsal pro symfonický orchestr, dvě buzuki a smíšený sbor. V roce 1988 napsal některé z těchto částí pro sólový klavír. Při psaní této suity se skladatel inspiroval filmem *Alexis Zorbas*, ke které sám napsal hudbu. Pro klavír byly napsány skladby jako *Svítlání: Lento, Andante, Tempi di Zeimpekiko, Zorbův vstup: Allegro – Poco meno, Madam Ordans: Adagio, Chasapiko: Andante, Tsifteteli: Andantino, Largo, Larghetto - InStesso tempo a finále Tempo di Chasapiko - Vivo - Allegro molto - Tempo di Chasapiko – Presto*⁴⁵

Klavírní dílo Mikise Theodorakise bylo vydáno v roce 2008 v albu s názvem *Kompletní Klavírní dílo*⁴⁶. Album obsahuje celkem 57 skladeb a další transkripce z orchestrálních děl, jako je například *Balet Alexis Zorbas*.

LOGOTHETIS, J. *Thriskia mu ine i Ellada*. vyd. Řecko: Ianos, 2017. Str. 156
THEODORAKIS, M. *Dialogy sto lykofos*. vyd. Řecko: Ianos, 2016. ISBN: 9786185141219. Str. 434
THEODORAKIS, M. PAPAGEORGIU, T. *Pianystyka apanta*. 3 x CD vyd. Řecko: Box, Set 2009
THEODORAKIS, M. PAPAGEORGIU, T. *Pianystyka apanta*. 3 x CD vyd. Řecko: Box, Set 2009

Mikis Theodorakis je jediný řecký skladatel, který napsal velké množství děl symfonické hudby. Napsal také *Šest passacaglií pro dva klavíry* v roce 1955, které byly hrány v Ecole Nationale de Musique v prvním ročníku jeho studia. Práce skladatele, která vynikala, byla suita pro klavír a orchestr psaná pro irskou divadelní hru *Jeden Rukojmí*. Hudba byla napsána v Paříži v roce 1961 a poprvé se objevila v Aténách v roce 1962. Tato práce je charakteristická absencí řeckých lidových hudebních prvků. Dílo bylo věnováno klavíristce Tatianě Papageorgiuvé, která jako jediná má ve svém repertoáru všechny klavírní skladby Mikise Theodorakise a hraje je na výše uvedeném CD⁴⁷. Tatiana Papagergiu učí na klavír na konzervatoři Kodály v Aténách. Vystupovala na koncertech v zemích jako jsou Anglie, Amerika, Rakousko, Austrálie, Egypt, Argentina, Brazílie, Německo, Řecko, Španělsko, Čína, Kypr, Uruguay, Polsko, Turecko a hrála zde Theodorakisovy skladby. Zásluhou jejích vystoupení se klavírní dílo Mikise Theodorakise stalo známým po celém světě.

3.1 Zorbův Tanec

Mezinárodní veřejnost s Řeckem spojuje ikonický filmový hrdina Michalise Kakoyiannise - Alexis Zorbas, inspirovaný románem Nikose Kazantzakise *Život a svět Alexise Zorby*. To, co automaticky spojuje mezinárodní publikum s filmem z roku 1964, je hudba Mikise Theodorakise. Tuto hudbu použil choreograf Lorca Massin v roce 1976 k vytvoření moderního baletu, vycházejícího z filmu a knižní předlohy za účasti samotného skladatele. V první verzi se spoléhal hlavně na soundtrack, který byl rozpoznatelný a velmi populární, ale také na další díla, jejichž hudbu považoval za blízkou Zorbově originální osobnosti a svobodnému duchu. V srpnu 1990 byl Theodorakis znovu pozván na festival do Verony, aby režíroval novou a úplnější verzi svého díla ve Veronské aréně v monumentální choreografii Massine. To léto byl balet *Zorbas* obdivován 18 000 diváky a jeho vítězná tažení na festivaly po celém světě se od té doby nezastavila a byla nadšeně přijímána a obdivována ve více než 30 zemích světa -od Austrálie až po Brazílii. V Rio de Janeiro na slavné pláži Ipanema, byl Zorbas uveden před davem 150 000 diváků. Massiniho choreografie kombinuje klasický, lidový a moderní tanec, zatímco Theodorakisova symfonická hudba transformuje řeckou lidovou hudbu do zvuku ohromné síly a bujarého veselí.

Masin říká o Zorbovi: *„Téměř každý se s ním ztotožňuje, nebo by si alespoň přál být jako on. Má kouzlo, má co nabídnout a zároveň je objektivním pozorovatelem. Je to muž, kterého dnes všichni hledáme. Kdybychom byli všichni takoví, naše společnost by byla jiná. Zorbas je velmi podobný obyčejnému muži, a tak svým způsobem ztělesňuje lid. Nechce být vznešený, překonávat ostatní a má všechny rád: o sebe senestará... Když nastane úplná katastrofa, má odvahu čelit této*

realitě, pokračovat a brát život takový, jaký je. To je pravděpodobně důvod, proč tato forma lidi fascinuje. “⁴⁸ Desítky koncertů po celém světě, přes 1 000 představení Zorbas Ballet bylo uvedeno v zemích mimo Řecko.

Zorbův tanec jsem si vybrala pro svůj bakalářský koncert. Skladba, probíhající v pravidelném sledu periodických bloků se vyznačuje velmi jednoduchým harmonickým průběhem: setrvávání na opakované tónice G dur, vždy na chvíli vystřídané funkcí netónickou – II. stupněm, popř. dominantou – a opět se navracející k tónice. Výjimkou je 3. část s nápadným uplatněním mimotonální dominanty k subdominantě se zpětným návratem k tónice opět přes akord II. stupně. Rytmický průběh tance vychází ze zdánlivě stereotypní, avšak ve skutečnosti rafinovaně působivé příznávkové 2/4 faktury partu levé ruky. Melodie v pravé ruce ponejvíce spočívá na tónické kvintě, občas oscilujíc kolem ní, stylizována způsobem ozdob. Celek lze chápat jako variace. Variační obměny lze sledovat právě v práci s popsányi ozdobami a v jejich obměnách – vždy s nástupem další variace. Z tektonického hlediska lze pozorovat důmyslnou hru se vzájemnou interakcí identity a kontrastu. Nositelem identity je již samo zdánlivě stereotypní téma, jednoduchý harmonický průběh, faktura. Kontrasty pak do skladby vnáší jak jednotlivé variační obměny, tak mnohdy nečekaně překvapivé tempové změny mezi bloky i v jejich průběhu – ať ve smyslu prudkého acceleranda, či náhlého ritardanda, to vše v celkovém tektonickém obrysu vystupňováno jako jediná na hybnosti a dynamice postavená vzestupná a v závěru kulminující gradační vlna. Celkový výrazový charakter tance svědčí o kořenech v hudbě řeckého folklóru.

Zvládnout tempové změny bylo pro mě obtížné, stejně tak udržet odpovídající tempo. Basové tóny by měly být hrány vždy jasně a

THEODORAKIS, M. *Manos Hadjidakis, egkomion*. vyd: Řecko: Ianos, 2004. ISBN 960-7771-94-X. Str. 43

intenzivně, ne však mechanicky, podobně jako opakování tónů v melodii. Finální část skladby je předepsána v Presto⁴⁹, takt se změní na 4/4. Dále v této části je předepsáno vigoroso⁵⁰, v levé ruce pak ještě marcato⁵¹. Dynamika se stupňuje do fff, na vrcholu předepisuje autor výraz trionfale, tedy triumfální, zde musí interpret vystavět největší gradaci celé skladby. Kromě změn rytmu byly pro mne obtížné správně hrát i důrazy, které jsou pro charakter této skladby také důležité. Je třeba si uvědomit, že v části skladby, která je v notových poznámkách uvedena jako snadná, je za ní skryta technika a virtuosita, díky které je toto dílo jedinečné.

Živě - Trochu méně
hrát původním tempem jako na začátku skladby
velmi živě, vesele

4. Přehled Theodorakisovy tvorby podle žánrů

Theodorakisova rozsáhlá kompoziční tvorba obsahuje skladby vokální, operní, skladby pro komorní soubory, divadlo, balet, koncertní, orchestrální a klavírní.

Jeho vokální tvorba obsahuje 35 písní, 9 písňových cyklů, napsaných před juntou, 13 písňových cyklů napsaných během junty, 26 písňových cyklů po juntě, 40 dětských skladeb, 3 kantáty a 9 oratorií.

Tvorba pro divadlo obsahuje 12 skladeb pro smíšený sbor, orchestr a sólisty.

V oratorní a kantátové tvorbě byl ovlivněn básníky. Celkem napsal 7 skladeb pro sbor, pro sólový hlas, orchestr, klavír a tradiční řecké hudební nástroje.

Theodorakisova symfonická tvorba obsahuje 7 symfonií, nejznámější jsou čtyři. První symfonie je nazvána 1953, jeho *Druhá symfonie* je psána pro dětský sbor, klavír a orchestr, *Třetí symfonie* pro soprán, sbor a orchestr a jeho *Čtvrtá symfonie* pro soprán, mezzosoprán a s vypravěčem, se sborem a symfonický orchestr bez smyčců.

Jeho komorní hudba bez klavíru obsahuje *Smyčcové kvarteto č. 1*, *Duetto pro dvě housle*, *Etudy pro dvoje housle a violoncello* a komponoval také pro sólové cello.

V kategorii- Filmy, TV seriály a Dokumentární filmy jsou uvedeny názvy všech filmů, televizních seriálů a dokumentárních filmů, ve kterých byla použita hudba Mikise Theodorakise. V kategorii – Herecká filmografie jsou uvedeny názvy všech hudebních a dokumentárních filmů a TV seriálů, ve kterých je použita nejen jeho hudba, ale Mikis Theodorakis v nich i sám hraje.

4.1 Soupis Theodorakisovy klavírní tvorby

Pro lepší orientaci v Theodorakisově klavírní tvorbě uvádím seznam skladeb, který jsem našla na webových stránkách a jsou uvedeny v seznamu bibliografie⁵². Tento seznam je chronologicky řazen podle jednotlivých druhů Theodorakisovy klavírní tvorby a zahrnuje *Menuet*, *Valčík*, *Fantazii pro klavír*, *Cyklus 11. Preludií*, *Malou Suitu*, *Cyklus Sonatin*, *Cyklus Passacaglií* a *Cyklus 12. Klavírních skladeb*.

Druh	Tonina	Tempo	Rok
Menuet	A dur	Moderato	1942
Valčík	C dur	Allegro Vivace	1943
Fantazie pro klavír	G moll	1.Andante 2. Piu Mosso 3. MenoMosso 4. Adagio Et Molto Legato 5. Tempo primo	1943
Cyklus 11 Preludií	-	No. 1: Tranquillo No. 2: Allegro No. 3: Sostenuto E Cantabile No. 4: Andante Mosso No. 5:AdagioAppassionato No. 6: Andante Semplice No. 7: Andante Semplice No. 8: Andante No. 9: Adagio No. 10: Tranquillo No. 11: Allegro	1947
Malá Suita pro klavír		Poco Allegro – Piu Mosso Lento AlegroMoltoMarcato Andante Mosso	1954
Sonatina pro klavír		Vivo – PocoMeno – Tempo Primo Intermezzo I: Lento Intermezzo II: Andante Allegro MoltoVivace- Andantino – Tempo	1955

volně,ale rychleji než andante

		Primo- PocoSostenuto- Andantino – Piu Mosso	
Passacaglia pro 2 klavíry		No. 1: Lento Ma Non Tropo No. 2: Maestoso Divertimento in stresso tempo No. 3: Allegro Marcato No. 4: Andante No. 5: Moderato No. 6:Misterioso	1955
Adagio pro klavír	-	Adagio	1993
Cyklus 12 klavírních skladeb		No. 1: Andante Cantabile No. 2: Larghetto/Tempo Di Rubato No. 3: Andante Sostenuto No. 4: Grave (Largo) No. 5: Moderato No. 6: Alla Marcia No. 7: Largo Cantabile No. 8:Allegro/Vivo No. 9: Adagio/Lento/Largo Sostenuto No. 10: Allegratto No. 11: Largo – Piu Mosso No. 12: Andante Appassionato– Maestoso	1998

ZÁVĚR

Čtyřiaředesátiletý umělec se postupem let zařadil mezi nejúspěšnější tvůrce řecké soudobé hudby. Návštěvníci koncertů jej znají jako plodného skladatele, od jehož děl se naučili očekávat myšlenku, vždy vyjádřenou s vrcholným technickým mistrovstvím. Theodorakis vyniká jistou svérázností, a to jak osobní, tak hudební. I bez detailních hudebně teoretických rozborů je patrné, že Theodorakis patří v celé historii řecké hudby k nejvýraznějším skladatelům především v oblasti klavírní a vokální hudby.

Při formování osobnosti každého člověka (a umělce zvláště) hraje rozhodující roli doba jeho dětství a dospívání. Vedle celé řady obvyklých intimních zážitků z rodinného života zasáhla do Theodorakisova růstu v útlém dětství výrazným způsobem válka. Jestliže dnes nacházíme v Theodorakisově tvorbě silný příklon k humanismu, výrazný odpor proti nenávisti a duševní malosti, je to právě důsledkem toho, jak sám na sobě poznal nejrůznější projevy války, které vyvrcholily jeho internací do koncentračních táborů v Řecku. Základním zdrojem Theodorakisovy tvůrčí síly je mimořádná intenzita jeho duchovního života, která je vyhraněna a vymezena hluboce prožitou křesťanskou vírou. Celé Theodorakisovo dílo je naplněno láskou a obzvláště se v jeho tvorbě projevuje láska k dětem. Desítky písní či instruktivních skladeb jsou dětem myšlenkově velice blízké, detailní pochopení mentálních i technických problémů dětského světa není výsledkem znalostí a studia, nýbrž lásky.

V autorových dílech nalezne posluchač lásku k člověku, k národu, oslavují rovněž lidskou vzájemnost. Je to hudba, která nepláče nad bolestmi dne ani nepřenáší na posluchače umělcovo osobní trápení. Dýchá přírodou, má smysl provnívání širokých vrstev posluchačů, aniž by se podbízel. Theodorakisova hudba vyjadřuje vyznání lásky k člověku. Domnívám se, že to je její základní podstata, v tom je síla a působivost Theodorakisovy tvorby. Úcta, obdiv a láska k životu, kterou nacházím v Theodorakisově hudbě při každém jejím poslechu, na mě

vždy velmi silně zapůsobí. Domnívám se, že by mohla oslovit posluchače i v zemích, které jsou svou kulturní tradicí Řekům značně vzdálené a jejichž povědomí o existenci a tvorbě tohoto velkého skladatele je pouze kusé. Patří mezi ně evropské země a do značné míry i Velká Británie. Jako budoucí absolventka nejstarší české univerzity – Univerzity Karlovy v Praze, pociťuji jako jistý morální závazek přeložit v budoucnu svou práci angličtiny a pokusit se o její vydání ve Velké Británii případně i na Kypru. Tím by tato práce mohla přispět k poznání jedné z nejvýraznějších osobností řecké soudobé hudby i mimo řecky mluvící země.

PRAMENY A LITERATURA

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychy mu... Musiki*. vyd. Řecko: Ianos, 2016. ISBN 978-618-5141-29-5.

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychy mu...Techny ke Politismos*. vyd. Řecko: Ianos, 2017. ISBN 978-618-5141-40-0.

THEODORAKIS, M. *Pu na vro tyn psychy mu...Idees*. vyd. Řecko: Ianos, 2018. ISBN 978-618-5141-54-7.

JULIAMOS, K., THEODORAKIS, M. *Sty dialaktyki tys armonyas*. vyd. Řecko: Gutenberg, 2018. ISBN 9789600119787.

ARCHIMANDRIDIS, J. *Mikis Theodorakis, i zoi mu*. vyd. Atény: Edice Pataki, 2011. ISBN 9789601643410.

THEODORAKIS, M. *O Symfonykos Theodorakis*. vyd. Řecko: Patakis, 2008. ISBN 9601623221.

ISIGONI, M. *Agapimeny mu Myrto*. vyd. Řecko: Libanis, 2006. ISBN 960-14-1201-8.

HOLST, G., MASSINE, L. *Mikis Theodorakis: o anthropos, o dymiurgos, o musikos, o politykos, o Kritykos ke o ikumenikos*. vyd. Chania: Perfektura Chania, 2005. ISBN 960-86576-8-7.

LOGOTHETIS, J. *Thryskia mu ine i Ellada*. vyd. Řecko: Ianos, 2017.

THEODORAKIS, M. *Dialogy sto lykofos*. vyd. Řecko: Ianos, 2016. ISBN: 9786185141219.

THEODORAKIS, M. *Manos Hadjidakis, egkomion*. vyd: Řecko: Ianos, 2004. ISBN 960-7771-94-X.

THEODORAKIS, M. PAPAGEORGIU, T. *Pianystyka apanta*. 3 x CD vyd. Řecko: Box, Set 2009

THEODORAKIS, M. *Sonatine* vyd. Leipzig: Deutscher Verlag für Musik Leipzig, 1983. ISBN 979-0-2004-8028-3. 9 x

RÉSUMÉ

Bakalářská práce obsahuje čtyři hlavní kapitoly, které jsou zaměřeny na života klavírní tvorbu Mikise Theodorakise.

První kapitola Základní biografické údaje, obsahuje stručný životopis autora, základní rodovou genealogii, seznamuje se s jeho učiteli a prvními kroky v hudbě. Dále seznámí o hudebním vzdělání a rodině autora a také o jeho pobytech v cizích zemích.

Druhá kapitola Inspirační zdroje tvorby se věnuje inspiračním zdrojům Theodorakisovy tvorby, které skladatel sám spatřuje v pravoslavném křesťanství, lidové poezii, či ve vztahu k politice.

Ve třetí kapitole Analýza klavírní tvorby M. Theodorakise a její využití v pedagogické praxi zmiňují sólové klavírní skladby Mikise Theodorakise, jejich obtížnost a věk, pro který jsou z hlediska nároků vhodné. Každý rozbor je završen návrhem využití skladby v pedagogické praxi.

Ve čtvrté a poslední kapitole Přehled tvorby M. Theodorakise podle žánrů je popsán přehled Theodorakisovy tvorby podle žánrů a soupis celé Theodorakisovy klavírní tvorby v chronologickém řazení.

SUMMARY

This bachelor thesis consists of four main chapters which are focused on the life of Mikis Theodorakis and his creation of compositions for piano.

The first chapter, called Basic biographical information, contains a brief biography of the author, essential genealogy, his teachers and the first steps in the field of music. Furthermore, there is a reference to musical education and family of the composer and also to his sojourns abroad.

The second chapter, called Inspirational sources of creation, attends to Theodoraki's sources of inspiration, which the author himself finds in Orthodox Christianity, folk songs, or in the relationship with politics.

The third chapter called, Analysis of M. Theodorakis piano work and its use in pedagogical practice, where I mention Mikis Theodorakis' solo piano pieces and at what age they are suitable for playing.

Finally, in the fourth chapter called, An overview of M. Theodorakis' work by genre, there is inserted an overview of Theodorakis's creation sorted according to the genres and a listing of entire Theodorakis's piano creation in chronological order.

P Ř Í LOHY

Skladatelská filmografie Mikise Theodorakise

Filmy

2017 Dance Fight Love Die: With Mikis On the Road

1986 Clowns de Dieu, Les

1980 O anthropos me to garyfallo

1979 Kostas

1977 Ifigenie

1976 Svědectví obce Marusia

1975 Christophe Colomb (TV film)

Der Geheimnisträger

1974 Rehearsal, The

The Story of Jacob and Joseph (TV film)

1973 Pátá ofenzíva: Bitva o Sutjesku

Serpico

1972 Stav obležení

1971 Biribi

The Trojan Women

1970 Nausicaa(TV film)
1969 Der Maler mit dem Stern(TV film)

1968 Azélő Antigóné(TV film)
Falak
1967 ...Otan ta psaria vgikan sti steria!
1965 balle au coeur, Une
1964 Řek Zorba
1962 Elektra
Nůž v ráně
Phaedra
1961 The Shadow of the Cat
1960 Faces in the Dark
1959 Honeymoon
1957 Schůzka při měsíčku
1954 O golgothasmiasorfanis
1953 Eva

TV seriály

2000 Peri anemonkaiydaton(romantická komedie)

Dokumentární filmy

2013 Recycling Medea: Not an Opera Ballet Film
2011 Mikis Theodorakis. Composer
1983 Athina, epistrofi stin Akropoli (TV film)
Capitali culturali d'Europa (TV seriál)
1973 Reidarinvärillisetästimukset (TV film)

Herecká filmografie

Filmy

2017 Dance Fight Love Die: With Mikis On the Road
1974 Rehearsal, The

TV seriály

1991 Deka mikroi Mitsoi (TV seriál)

Dokumentární

2008 Miazoi, miaepohi – Mihalis Kakogiannis

Mikis Theodorakis diriguje „Axion Esti“ v roce 1977.

Z velkého koncertu pro Mikise Theodorakise v Aténách 2017.

Manos Hadjidakis (vlevo) Mikis Theodorakis (vpravo).

Zorbův Tanec

Zorba's Dance

Tatiana Papageorgiou

Mikis Theoderakis

$\text{♩} = 42$

The musical score is written for piano in 2/4 time, key of D major. It consists of five systems of music. The first system starts with a piano (*p*) dynamic. The second system includes fingering numbers 5 and 6. The third system includes a forte (*f*) dynamic and fingering number 5. The fourth system includes fingering numbers 5 and 6. The fifth system begins with a repeat sign, followed by the tempo marking *poco piu mosso* and a piano (*p*) dynamic. The score features a mix of chords, eighth notes, and sixteenth-note passages, with some sections marked with slurs and fingering numbers.

26 $\text{♩} = 48$ poco a poco accel. - - - - -

30 5

34 5

37 $\text{♩} = 68$ *f*

41 *mf*

45 *dim.*

49 *accel.* *mp* *cresc.*

54

58 *5* *5* *♩ = 90*

62 *ff* *3*

69 *3* *dim.*

76 *rall.* *6* *6* **Presto** *♩ = 160* *f* *vigoroso* *marcato*

81

85

88

92

96

99

dim. *f* *mp* *ff*

The musical score consists of six systems of music, each with a measure number (81, 85, 88, 92, 96, 99) at the beginning. The key signature is G major (one sharp). The time signature is 4/4. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, beams, and dynamic markings. The first system (measures 81-84) shows a gradual decrease in volume, marked 'dim.', followed by a sudden increase in volume marked 'f'. The second system (measures 85-87) continues the pattern. The third system (measures 88-91) features a moderate volume marked 'mp'. The fourth system (measures 92-95) shows a significant increase in volume marked 'ff'. The fifth system (measures 96-98) maintains the high volume. The sixth system (measures 99) concludes the piece with a final cadence.

102

102 103 104 105

106

106 107 108 109

110

110 111 112 113